

dvorišča, ki je delila njihova dvorišča, njihova srca, njihovo življenje samo... Samo že iz njih drobnih oči je prestapljal to črto, kar je edino smelo tja čez: temni, hudobni pogledi, pogledi iz še tako mladih, a že razumevajočih src...

Bilo je okrog tretje ure popoldne, ko sem slučajno pogledal skoz odprto okno Kljunove hiše. Mahne je stal na pragu svoje in gledal nekam v zrak. Potem se je počasi ozrl sem. Naenkrat so se mu oči ustavile — ravno nasprotna vrata so bile morale zadeti — in že v neznanem ognju zagorele. Naglo sem se pregnil čez in zagledal Kljuna spodaj. Nepremično sta stala moža, nepremično sta se gledala. Zdaj tudi Mahnetove oči niso več gorele — samo trde so bile enega in drugega, trde kakor svinčene krogle...

Srce mi je zastalo. Zakaj čutil sem: če se zdaj le kaj zgane, se zgodi nesreča. Ne vem zakaj — niti za hip se mi ni zdelo mogoče, da bi vendar lahko ta ali oni še odnehal: povesel oči ali jih obrnil v stran — samo močne roke vsaj za enim bi preprečile... In dolgo tako ne bosta štala — roke bi morale biti že pripravljene...

Tu se je zdaj premaknil Mahnetov obraz: samo ostra brada se mu je nekoliko vzdignila in tanke ustnice so se za spoznanje nategnile. A tudi jaz sem jasno razumel, kaj je stalo zapisano v teh košččenih potezah: »Kakor sem jo prvič dobil pravdo, jo bom tudi zdaj — napenjaj se, kolikor se hočeš, hudič!« In kakor bi bile s tem tudi oči razprožene, so se skoro nagajivo zazibale in potem odnehale — lahkotno in same od sebe so spolzele s sovražnikovega obraza. In človek se je počasno obrnil, da gre nazaj v hišo.

A že je Kljun kriknil kakor zver in planil naprej, zgrabil onega od zadaj z obema rokama za vrat in ga treščil na tla. In klečeč na njem je stiskal, stiskal z obema rokama — ravno čez prag je ležal Mahnetov vrat in natanko sem videl tiste skrivljene prste...

Ko smo pridrveli doli, je bilo vse končano — Mahne ni dihal več... In na mesto civilne tožbe je stopila kriminalna »Zaradi uboja« — v resnici zaradi pet pedi zemlje.

„Golemi čovjek.“

Prinesejo kup spisov v sodišče. Človek potrdi prejem in potem na debelo pregleda: S tem rajnkim bo opravek lahek: svojci so v mestu, stanovanje je točno navedeno. S tem bo stvar težja: suho ime, zdaj najdi vse drugo! Ta bo nesel lahek

in dober zaslužek, oni tudi nekaj, a z velikim trdom in s premnogimi sitnostmi, tretji nič.

Deseta ali tako nekako pride na vrsto opr. štv. A 318/16. Ime: Ilija Sremac, delavec v arzenalu. Starost? (neznana). Rojen? (neznano kje). Pristojen? (neznano kam). Stan: samski, oženjen, vdovec, ločen? (neznano). Stanovanje: Radeckega ulica 6.

Spišeš pozivnico na ta naslov, čakaš osem dni — nič. Pošlješ mimogrede svojega človeka tja. Izvestje: sobica v podstrešju zaprta; ni imel nikogar svojih; samo neki tovariš je prihajal zadnje dni. Toda morda bi kaj vedel duhovnik, ki ga je previdel.

Srečaš duhovnika že isti dan. Sremac? A da... čuden človek; hm... Naročil da je na zadnjo uro: ko pride smrtovnica na sodišče, naj izpovednik pove, da je on, pokojnik, zakopal na dvorišču one hiše, kjer je stanoval, obilo srebrnega denarja, ki naj pripade cerkvi. Ali je napravil pravilno oporoko? To da ne, ker je prej umrl. Ko se je izpovednik vrnil z dvema pričama, je bil mož že mrtev. Pa je-li vsaj povedal, kje je zakopal? Da: pod križcem v zidu, tri korake na desno od vhoda v hišo, kjer je stanoval.

Takoj popoldne gremo na posel. Dva delavca začneta kopati. Križca sicer za vrağa ni, toda tri korake je lahko odmeriti.

Starejši delavec je videti nekak veččak; po prvih udarcih pravi: »Tu ne bo nič, tu je večna zemlja!« Res: če bi bil kdo tu kopal, bi se moralo poznati, a kamen je trdo na kamenu, vmes ne malta nego prst, očitno iz davnih, mogoče celo še rimskih časov. Torej: malo bolj tja! Nič. Malo bolj na levo; še bolj tja, še bolj tam, višje, nižje: nič! Mogoče je bil levičar: poskusimo na levo. Nič!

Dve nadaljnji uri težkega, napetega dela — zaman. Gledamo se, ne razumemo. Pa niti ni znakov, da je kdo drugi pred nami kopal in bi rekli: tat nas je prehitel. Toda čemu potem pokojnikovo naročilo?

Protokoliramo, da je bilo iskanje zaman. Potem gremo pred njegovo sobico. Kje je ključ? Ravno prihaja oni tovariš rajnkega po stopnicah. On pravi, da mora imeti ključ duhovnik; duhovnik, da ga mora imeti on. Pritisnem vrata: sprhnela kar odlete. Oprava, da se Bogu usmili, dve podgani skočita iz vrečice moke. Toda v miznici je 160 kron in med raznimi spisi brez pomena poročni list.

Duhovnik ga vzame v roko in ga strme ogleduje. Potem mi pomigne in mi tiho reče:

— »Še na to Vas moram opozoriti. Za vsak slučaj mi je rajniki dovolil povedati, da se prav-

zaprav ni klical Ilija Sremac, ampak Andro Medved.«

Toda — kako potem to, da je tu Ilija Sremac? ... Kako je prišel do tega poročnega lista, ako ni bil Sremac nego Medved?

No, v listu še stoji: Rojen 19. aprila 1860. v Bosancih pri Karlovcu in tja pristojen; poročen s Kato Kraljevo dne 1. julija 1891. v Sarajevu. Oče mu Aleksander, mati Heliodora.

Pišem najprej na županstvo v Bosancih in pošljejo mi dolg zapisnik, sestavljen z Ilijo Sremcem, rojenim 19. aprila 1860. v Bosancih pri Karlovcu in tja pristojnim; oče mu Aleksander, mati Heliodora. Mož ne ugovarja nič manj odločno, da bi bil oženjen, nego da bi bil mrtev. Od vseh svojih 56 let je živel samo eno leto, in sicer 1891., v Sarajevem, a ne da bi se tam ženil s kako Kato Kraljevo, nego da bi se izpopolnil v mizarstvu. Županstvo samo pa še izjavlja, da v Bosancih nikoli in nikjer ni bilo človeka, ki bi se bil pisal za Ilijo Sremca in s takim očetom, ali že celo s tako materjo, ter pristavlja, da o kakem Andru Medvedu že celo ni govora.

Oho! Zdaj pišemo župniku v Sarajevo. Ali se ni kak slepar polastil poštenega Sremčevega imena in spravil tudi njega, g. župnika, v zmoto? Odgovor: Velike nepravilike da so bile takrat — še se gospod župnik dobro spominja — s človekom, ki je vedel komaj svoje ime in odkod je, drugače ne starosti, ne imena očeta, ne matere, sploh ničesar, češ, da je že od tretjega leta od doma. Ali polagoma se je vse nekako pojasnilo — vsaj videti je bilo — in župnik v Bosancih sam, oziroma županstvo je poslalo pravilne dokumente. Tudi žena pokojnega da še živi in da je bila današnji dan v tem župnem uradu. Za vsak slučaj je popisala pokojnega moža in tudi sliko priložila. In ženska trdi, da je moral rajnki zapustiti več denarja; zakaj še pred desetimi leti, ko je odšel od nje, je nesel do desetisoč kron s seboj; in ker je bil skoro skop človek, bi moralo biti danes toliko več, ne toliko manj. Naj le še iščemo, če ne drugje, na kaki banki bo.

Pišem sicer zopet župniku v Sarajevo, naj povpraša vdovo, ali je teh 10.000 kron — tudi res in s svojimi »rodnimi očmi« videla; zakaj človek, ki pravi, da je denar zakopal, pa ga ni zakopal, bi bil lahko tudi trdil, da ga ima, pa bi ga ne bil imel. Obenem se tudi obrnem na deset do petnajst denarnih zavodov, ali jim je kdaj kak Ilija Sremac ali Andro Medved kaj svojega zaupal. Od vseh strani negativni odgovori, tudi od vdove, da bi bila denar s svojimi očmi videla.

Pač pa smo s pomočjo slike ugotovili, da je res kazala lice tega nesrečnega človeka — sarajevski župnik mu je v svojem zadnjem dopisu rekel »golemi čovjek« —, s katerega zapuščinsko razpravo smo si zdaj belili lase in katerega je njegov prijatelj in še nekoliko drugih tovarišev poznalo pod imenom Ilije Sremca.

To je bilo gotovo; in še to, da je živel tam doli v Bosni zlati ženska, s katero se je bil ta človek pravilno poročil in katera je vsaj do sedaj lahko mislila, da je njegova prava žena, oziroma zdaj prava vdova. In kot praktični juristi smo ji poslali — že da se jih rešimo — onih 160 kron ter spis zaključili.

Zakaj kot nepraktični bi bili lahko »gnali« akt še dalje in dalje ter provzročili ne samo silnega pisanja, nego morda tudi grmade tožb in drugačnih sporov med poklicanimi in nepoklicanimi dediči. Ko namreč po vsem dosedanem ni bilo več dvoma, da je bil pravi Ilija Sremac popolnoma druga oseba — oni mož v Bosancih, kateri je ugovarjal, da bi bil mrtev —, potem tudi bivša Kata Kraljeva ni bila vdova kakega Ilije Sremca, nego popolnoma druge osebe. Toda kdo je bil ta druga oseba? Andro Medved? O Andru Medvedu se vsaj v Bosancih ni še nikdar čulo, so pisali od tam. In ali oni, kateri je rekel, da je zakopal denar, pa ga ni zakopal, ni lahko rekel, da sicer ni Ilija Sremac, pač pa Andro Medved, a tudi to ni bil?

Ali torej rojena Kata Kraljeva ima pravico do dediščine ali ne? Da, ali ima celo pravico do svojega imena Kate Sremčeve? In kako naj napišemo na platnice zapuščinskega akta: da se je dovršila zapuščinska razprava po Iliji Sremcu, Andru Medvedu ali kom?

Vse odgovore na toliko vprašanj krije grob. Morda celo dva groba: še izpovednikove ustnice, če je človek nekaj povedal, še več prepovedal ...

No, razumem te, Ilija Sremac, Andro Medved ali kar si že bil: Ako si imel pod bogve kakim imenom bogve kaj na vesti, ni čuda, da si stvar zakopal pod novo ime. In če je tvoje srce zaželelo Kate Kraljeve, ti ne zamerim, da si spretno posegel po tujih popirjih. Toda to te s tega mesta vprašam: Čemu si še po smrti zagodel tako nam, ki ti nismo ničesar žalega storili? Čemu si nas pustil toliko kopati, iskati, pisati?

Da si mi prišel prej povedat, kaj nameravaš — odkupil bi se ti bil. Zakaj čas je denar in »c. kr. notar kot sodni komisar« mora zapuščinske razprave o zapuščinah pod 200 kron brezplačno opraviti, pa magari da popiše knjige popirja ...